Paraules per a tothom

Estudis sobre Vicent Andrés Estellés

J. Àngel Cano, Ferran Carbó, eds.

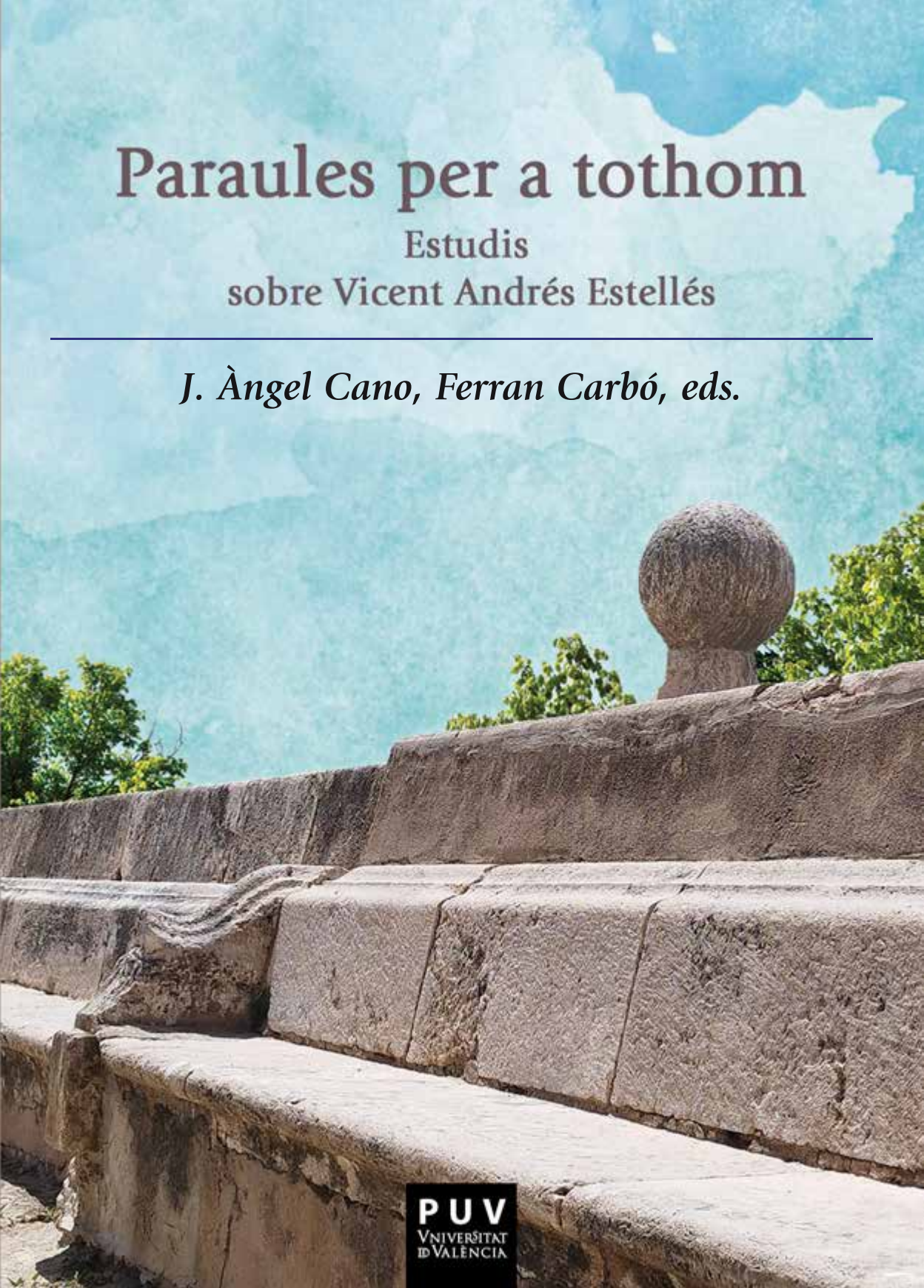

PUV
Vniversitat de València

PARAULES PER A TOTHOM

ESTUDIS SOBRE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

PARAULES PER A TOTHOM

ESTUDIS SOBRE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

J. Àngel Cano, Ferran Carbó (eds.)

PUV
VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

NEXUS
19

Aquesta publicació ha comptat amb la col·laboració de
l'INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA

Aquesta obra està sota una Llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional.

© Dels textos: els autors, 2024
© D'aquesta edició: Publicacions de la Universitat de València, 2024

Coordinació editorial: Maite Simón
Maquetació: Inmaculada Mesa
Fotografia:
(coberta): Javier Hernández
(contracoberta): Rafael Gil
Muntatge (contracoberta): #audiovisuals FFTiC

Disseny: Celso Hernández de la Figuera
Correcció: Enric Izquierdo

ISBN: 978-84-1118-471-7 (paper)
ISBN: 978-84-1118-472-4 (PDF)

DOI: https://doi.org/10.7203/PUV-OA-472-4

Edició digital

De sobte no podries dormir si no escriguesses,
una darrere l'altra, unes poques paraules.
Paraules per a ningú; és a dir, paraules per a tothom.
[...] amb una lletra lenta, petita, clara, amarga.

V. A. E.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ 13

I
POÈTICA, TEMÀTICA I ESTIL

PERE BALLART
Al taller d'Estellés, mestre del clarobscur 19

ANTÒNIA CABANILLES
Una poètica estellesiana? 37

FERRAN CARBÓ
*D'*Els fragments del moliner *a* L'inventari clement de Gandia 51

PERE CÍSCAR
El poema en prosa de Vicent Andrés Estellés 73

IRENE MIRA-NAVARRO
Les tensions de la figuració eròtica en L'Hotel París, El gran foc dels garbons *i el cicle de Jackeley* 85

SALVADOR ORTELLS MIRALLES
Vicent Andrés Estellés, poeta del poble? 105

FRANCESC PARCERISAS
País i tendresa en els inventaris poètics de Vicent Andrés Estellés 117

MARGALIDA PONS JAUME
Valors de l'escatologia en la poesia de Vicent Andrés Estellés 137

LLUÍS RODA
Mètrica i rima en la poesia de Vicent Andrés Estellés: els inicis de Ciutat a cau d'orella, Donzell amarg *i* La nit 161

II
RELACIONS LITERÀRIES I MUSICALS

J. ÀNGEL CANO MATEU
Intertextualitat i intratextualitat en la poesia de Vicent Andrés Estellés: una anàlisi de Mare de terra *(1992)* 175

JORDI OVIEDO SEGUER
Joan Roís de Corella en l'obra de Vicent Andrés Estellés 191

MARIA SAIZ-RAIMUNDO
«Folis corcats i lluminosos jorns». L'homenatge als clàssics del Llibre dels poetes *de Vicent Andrés Estellés* 209

RAFAEL ROCA
Vicent Andrés Estellés i els escriptors vuitcentistes 223

XAVIER HERNÀNDEZ-I-GARCIA
La recuperació del Bolero de l'Alcúdia *a partir de la reescriptura de Vicent Andrés Estellés* 241

JOSEP VICENT FRECHINA
«Hui voldria ser un gran deixeble d'Estellés». Vicent Andrés Estellés i el darrer boom de la música en valencià: referències, citacions i intertextualitat 255

AINA MONFERRER-PALMER I VIOLETA ROS
*L'*estellesitis *en la cançó en valencià: estudi estilístic i pragmàtic d'un corpus de lletres de cantautors del segle XXI* 271

III
PERIODISME, PROSA NARRATIVA

FRANCESC-ANDREU MARTÍNEZ GALLEGO
«Seràs un bon Blasco Ibáñez»: el periodista de l'Olivetti portàtil 287

ADOLF PIQUER VIDAL
Estellés en la seua tinta. De «Carnet del domingo» a Roc 301

VICENT SIMBOR
La narrativa de Vicent Andrés Estellés: El coixinet 313

IV
PROPOSTA PER A L'EDUCACIÓ

GEMMA PASQUAL I ESCRIVÀ
«Acariciaria amb els dits la terrosa cal·ligrafia». Vicent Andrés Estellés explicat als joves 329

AUTORIES 341

INTRODUCCIÓ

Vicent Andrés Estellés va nàixer a Burjassot el 4 de setembre de 1924 i va morir a València el 27 de març de 1993. És, sense cap mena de dubte, el poeta valencià més rellevant de l'època contemporània i un dels principals poetes en llengua catalana del segle XX.

Des que va començar a escriure en català de manera regular, durant el 1952 amb els textos que reuniria en *Ombra d'ales a l'aigua*, fins al darrer poemari publicat en vida, *Mare de terra*, 1992, va dedicar quaranta anys de la seua trajectòria, sobretot, al conreu de la poesia, tot i haver escrit també teatre, narrativa, prosa memorialística i literatura infantil.

El conjunt de la seua obra poètica és alhora extensa, per la quantitat, i intensa, per la qualitat. Per un costat, és extensa perquè aplega un conjunt de més de cent títols repartits al llarg de dos períodes cronològics, com són el de les dècades de postguerra i el que començà a partir dels anys setanta. En la primera etapa l'autor es va convertir en el principal poeta de la postguerra valenciana, com la crítica (Joan Fuster o Joan Triadú, per exemple) i les antologies (el 1963 per Josep Maria Castellet i Joaquim Molas, el 1965 per Joan Triadú, o el 1968 per Jaume Bofill i Antoni Comas) aviat van reconèixer, pel fet d'haver-la tractat i mostrat com cap altre escriptor, amb obres com *Llibre de meravelles* (editat el 1971, escrit des del 1958) o *El primer llibre de les èglogues* (editat el 1972, escrit durant els anys cinquanta). En el segon període es va convertir progressivament en un referent al País Valencià, en el poeta nacional dels valencians, per l'increment del tractament cívic i compromès dels seus versos, arrelats al territori, i per la contribució a la construcció literària de la pàtria, com es pot comprovar, per exemple, al seu *Mural del País Valencià* (escrit en la segona meitat dels anys setanta i editat, pòstumament, el 1996). Per un altre costat, la seua obra poètica és intensa per la qualitat d'alguns dels títols publicats, importantíssims en l'esdevenir del gènere, com ara, a més dels esmentats, *La clau que obri tots els panys* (1971, que inclou el conegut «Coral romput»), *El gran foc dels garbons* (1972) o *Horacianes* (1974).

Amb motiu de la commemoració del centenari del seu naixement durant el 2024, la Universitat de València, que el va investir pòstumament *Doctor Honoris Causa* el 27 de maig de 1993, publica aquest llibre monogràfic que inclou vint estudis sobre la seua obra, preparats per diversos especialistes. Se n'hi revisen, entre altres aspectes, la poètica, la temàtica, l'expressió estilística, la relació amb la tradició literària medieval o amb la del segle XIX, la pervivència musical de la seua poesia (és el poeta valencià contemporani que més s'ha versionat en cançons), la seua professió i producció de periodista, el conreu de la prosa narrativa, i també possibilitats del seu aprofitament en l'educació.

D'acord amb això, *Paraules per a tothom* s'organitza en quatre parts. La primera inclou capítols relacionats amb la poètica, la temàtica i l'estil de la poesia estellesiana. En la segona s'apleguen treballs sobre la intertextualitat, la intermedialitat i la recepció musical de textos seus, en revisar les relacions amb la tradició literària i també amb la música, com ocorre amb les seues lletres, moltes de les quals, convertides en cançons. La tercera part conté capítols que analitzen el periodisme, la seua professió entre els anys 1949 i 1978 i també la prosa narrativa. Finalment, hi ha una proposta d'aprofitament dels seus textos en l'aprenentatge i l'educació.

Així doncs, aquest llibre s'inicia amb el bloc «Poètica, temàtica i estil». En aquest sentit, Pere Ballart explica que, com amb la tècnica artística del «clarobscur», la poesia d'Estellés aproxima sempre elements de signe contrari –l'elevat al costat del prosaic– per retre una imatge més completa de la realitat. A continuació, Antònia Cabanilles pretén indagar en la concepció poètica del burjassoter, de manera que es pregunta sobre la possibilitat d'establir els principis teòrics que vertebren la seua obra. Per la seua banda, Ferran Carbó, a partir de la revisió del document inèdit *Els fragments del moliner*, posteriorment publicat en part dins *L'inventari clement de Gandia*, planteja la poètica de l'autor i alhora fa una anàlisi d'aquesta obra darrera configurada com una reunió d'aplecs diversos.

En el capítol següent, Pere Císcar tracta d'establir i classificar els poemes en prosa de l'obra estellesiana per tal d'analitzar-ne breument alguns dels títols. Tot seguit, Irene Mira-Navarro explora com s'elabora el discurs sobre el desig sexual en la poesia d'Estellés, i com aquest desig, en poemaris com els del cicle de Jackeley, està impregnat per l'afecte de la vergonya i per la consciència del pecat. En el treball de Salvador Ortells, s'hi aborden factors com l'impacte que el poeta ha tingut en la societat civil o d'altres, com ara la història, el territori, la cultura i la gent dels territoris catalanoparlants, amb un pes específic en la seua obra poètica, tot i analitzant críticament la recepció de diversos poemes que li han fet valdre la denominació de «poeta del poble». Francesc Parcerisas estudia una sèrie de poemes

basant-se en dues coordenades temàtiques: d'una banda, aquells que se centren en la tendresa i, d'una altra, aquells que tenen el país com a tòpic principal. El capítol de Margalida Pons, en canvi, selecciona i interpreta els valors escatològics en la poesia estellesiana, a més d'examinar-ne els usos, com l'exteriorització del dolor i la ràbia o la presència en la quotidianitat, entre d'altres. Tanca aquesta secció l'estudi de Lluís Roda, que se centra en l'examen dels tipus de mètrica i rima, així com l'evolució del metre més clàssic dels primers poemes a l'experimentació d'etapes posteriors.

El següent bloc, intitulat «Relacions literàries i musicals», comença amb un capítol de J. Àngel Cano, que analitza *Mare de terra* (1992) des de la transtextualitat per explicar les pràctiques intertextuals i intratextuals que permeten al poeta teixir un diàleg amb Homer o Màrius Torres, però també amb la pròpia obra. El treball de Jordi Oviedo, igualment, revisa la relació de Vicent Andrés Estellés amb l'intertext literari català medieval, per centrar-se en la recepció de l'obra de Joan Roís de Corella. També Maria Saiz estudia la presència dels poetes clàssics medievals –des de Ramon Llull fins a Ausiàs March, passant per Jordi de Sant Jordi o Jaume Roig– en el *Llibre dels poetes*, un cant als orígens, un homenatge deliciós, per part del de Burjassot. Rafael Roca, per contra, dedica el seu estudi a les relacions que Estellés va establir amb diversos escriptors del segle XIX, com ara Jacint Verdaguer, Teodor Llorente o Eduard Escalante, entre d'altres, a més d'ocupar-se de la participació del burjassoter en els Jocs Florals de Lo Rat Penat.

Quant als lligams de l'escriptor amb la música, el capítol de Xavier Hernàndez analitza la reescriptura de la lletra del *Bolero de l'Alcúdia* que el poeta va realitzar a partir d'un encàrrec de la dansadora Vicenta Chornet i el pintor Manuel Boix, així com l'adaptació que n'han fet diversos intèrprets i la seua incorporació en l'obra plurimedial *Dues lletres per al Bolero de l'Alcúdia* de 1984. Altrament, Josep Vicent Frechina posa el focus en la presència d'Estellés –per mitjà de la incorporació o de la reescriptura d'alguns dels seus versos, que donen un ampli ventall de possibilitats estilístiques– en la música en valencià. De la mateixa manera, Aina Monferrer i Violeta Ros rastregen la petja de l'estil poètic estellesià en les lletres de cançó de cantautors valencians actuals per intentar ratificar que l'estil d'aquestes està íntimament lligat al de la poesia del de Burjassot.

La tercera secció, «Periodisme, prosa narrativa», s'inicia amb dos treballs centrats en la seua professió periodística. D'un costat, Francesc-Andreu Martínez explora el pas de Vicent Andrés Estellés per *Las Provincias*, així com la seua relació amb alguns dels personatges que poblaven aquella redacció. D'un altre, Adolf Piquer dedica el seu treball a l'atenció que Estellés posava a la ciutat i al país en

les seues cròniques periodístiques o en els seus versets publicats amb el pseudònim de Roc, però també a les ressenyes que escrivia sobre literatura i cinema. El tercer capítol d'aquesta part, el signa Vicent Simbor, que, després de presentar la producció narrativa de Vicent Andrés Estellés, se centra en l'anàlisi de la novel·la curta *El coixinet*, amb un èmfasi especial en la relació amb la literatura eròtica i la literatura pornogràfica, el tipus, particular, de veu narrativa, el paper del lector, i la composició del relat i els personatges.

Finalment, a la darrera secció, Gemma Pasqual exposa alguns dels avantatges, com ara aprofundir en la consciència poètica, enriquir l'apreciació literària, millorar la capacitat de comunicació o fomentar el creixement personal i emocional, que pot tenir en els adolescents la incorporació de l'obra estellesiana en els programes educatius.

El volum que presentem és una contribució a l'aprofundiment en un llegat literari imprescindible, que l'autor va deixar escrit, com va exposar al text intitulat «El poema», de *Poemes esparsos* (editat el 1990), amb paraules per a tothom.

J. Àngel Cano i Ferran Carbó
Universitat de València
Tardor del 2024

Aquest llibre
s'acabà d'imprimir a València
el 20 de novembre de 2024,
Dia del Llibre Valencià,
en l'any del centenari
del naixement de
Vicent Andrés Estellés,

Cent d'Estellés
1924-2024

Paraules per a tothom és una contribució a l'estudi del llegat literari de Vicent Andrés Estellés, el poeta valencià més rellevant de l'època contemporània i un dels principals poetes en llengua catalana del segle XX. La seua producció literària és extensíssima i abraça més d'un centenar de poemaris –així com prosa i teatre–, alguns dels quals són especialment importants, com *Llibre de meravelles*, *La clau que obri tots els panys*, *El gran foc del garbons* o *Horacianes*. A més, l'escriptor ha esdevingut un referent literari i popular al País Valencià pel compromís dels seus versos, arrelats a la quotidianitat i al territori.

El llibre reuneix una vintena d'estudis realitzats per especialistes amb motiu de la commemoració del centenari del naixement del poeta i s'organitza en quatre parts. La primera inclou capítols relacionats amb la poètica, la temàtica i l'estil de la poesia estellesiana. En la segona s'apleguen treballs sobre les connexions i les relacions amb altres textos de la tradició literària i també amb la música. La tercera part conté capítols que analitzen el seu periodisme –professió que va exercir entre 1948 i 1978– i també la prosa narrativa. Finalment, hi ha una proposta d'aprofitament didàctic dels seus textos en l'àmbit educatiu.

9 788411 184717

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA PUBLICACIONS PUV